http://dx.doi.org/10.18778/7525-961-2.14

MAJA RESZKA*

METODY POMIARU SPÓJNOŚCI W PROCESIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Wstęp

Polityka spójności Unii Europejskiej budzi w samej wspólnocie coraz większe kontrowersje. Pojawiają się wątpliwości czy jej finansowanie z budżetu Unii sprzyja zrównoważonemu rozwojowi i zmniejszaniu dysproporcji pomiędzy regionami oraz czy zwiększa ich konkurencyjność. Wątpliwości w tym zakresie potęguje fakt, że nie dokonano jednoznacznego skwantyfikowania pomiaru spójności, a także nie zobowiązano państw korzystających z fundusz strukturalnych i funduszu spójności do zapewnienia wysokiej efektywności ich wydatkowania. Niewątpliwe jest jednak, zwłaszcza dla regionów słabiej rozwiniętych, a takimi w okresie programowania 2007–2013 są wszystkie regiony z terenu Polski, że dzięki potocznie zwanym „środkom unijnym" udało się zrealizować wiele ważnych inwestycji przyczyniających się do ich rozwoju.

Dowodem skuteczności tej polityki może być również fakt, iż województwo mazowieckie w okresie programowania 2014–2020 zaliczane już będzie nie do regionów słabo rozwiniętych, dla których PKB jest niższe od 75% średniego PKB w Unii, ale do tzw. „regionów przejściowych". Zatem z punktu widzenia nowych członków Unii (którzy weszli do wspólnoty po 1 maja 2004 r.) niezwykle ważne jest utrzymanie obecnej polityki spójności w (o ile to możliwe) niezmienionym kształcie. Aby to osiągnąć należy przede wszystkim, za pomocą mierzalnych wskaźników, wykazać jak dzięki niej zmieniły się najuboższe regiony wspólnoty.

Z uwagi na fakt, iż główną ideą funkcjonowania Unii Europejskiej jest osiągnięcie możliwie pełnej spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej państw członkowskich, ocena postępów w tym obszarze stanowi wiodące kryterium alokacji środków pomocowych. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie złożoności oceny dokonań w tej dziedzinie i przedstawienie wielości kryteriów jakie mogą być wykorzystane.

* Doktorantka, Katedra Zarządzania Miastem i Regionem, Wydział Zarządzania UŁ.

1. Polityka spójności

Początkiem wspólnotowej polityki spójności był traktat rzymski (1957 r.) zwany Traktatem ustanawiającym Europejską Wspólnotę Gospodarczą[1]. W preambule traktatu państwa założycielskie postanowiły wzmocnić jedność swych gospodarek i zapewnić im harmonijny rozwój, poprzez zmniejszenie różnic istniejących między poszczególnymi regionami oraz zapewnić postęp gospodarczy i społeczny swych krajów poprzez wspólne działanie. Głównym celem miała być poprawa warunków życia i pracy.

W 1969 r. Komisja Europejska opracowała pierwszą propozycję założeń polityki spójności i utworzenia Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W 1975 r. w związku z przystąpieniem do Wspólnoty nowych państw członkowskich i powiększeniem się dysproporcji w rozwoju regionów podjęto decyzję o utworzeniu pierwszego funduszu[2].

W 1986 r. w wyniku kolejnych rozszerzeń Wspólnoty uchwalono Jednolity Akt Europejski, którym dokonano znacznych zmian w polityce spójności i zwiększono jej znaczenie. Zgodnie z postanowieniami art. 130a (w wersji skonsolidowanej z 2006 r., art. 158) „w celu wspierania swego harmonijnego rozwoju Wspólnota rozwija i prowadzi działania zmierzające do wzmocnienia swej spójności gospodarczej i społecznej. W szczególności Wspólnota zmierza do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów oraz do zmniejszenia zacofania regionów mniej uprzywilejowanych. W myśl art. 130b (w wersji skonsolidowanej z 2006 r. art. 159) państwa członkowskie „prowadzą swoje polityki gospodarcze oraz koordynują je w taki sposób aby osiągnąć także cele określone w art. 130a"[3].

Obowiązujące do dzisiaj zasady polityki spójności zostały wprowadzone rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2052/88[4] i zakładają:

1) koncentrację środków na obszarach problemowych najbardziej potrzebujących wsparcia;
2) programowanie wieloletnie środków finansowych;
3) współpracę na zasadach partnerstwa między Komisją, państwami członkowskimi i władzami regionalnymi w zakresie planowania, wdrażania i monitorowania działań;

---

[1] Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, wersja skonsolidowana (Dz. Urz. UE C 321 E z 29.12.2006) lub obecnie Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012).

[2] M. Cini (red.), *Unia Europejska: organizacja i funkcjonowanie*, PWE, Warszawa 2007, s. 398–399.

[3] Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, wersja skonsolidowana z 2006 r. http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/regionalcohesion/article_7258_pl.htm (dostęp 9.01. 2013); A. Bartoszewicz, *Pakiet legislacyjny dla polityki spójności UE na lata 2014–2020*, materiały szkoleniowe z dnia 21–22 czerwca 2012 r., slajd 6.

4) dodatkowość (uzupełnianie) środków europejskich, co eliminować ma ryzyko „wypychania" interwencji krajowych przez działania europejskiej polityki spójności.

W 1993 r. ustanowiono spójność jako jeden z głównych celów Wspólnoty. Można to stwierdzić analizując zapisy art. 2 tzw. traktatu z Maastricht (Traktat o Unii Europejskiej)[5], w którym zapisano, że zadaniem Wspólnoty będzie m.in. promowanie:

- harmonijnego i zrównoważonego rozwoju działalności ekonomicznej,
- zrównoważonego i nie powodującego inflacji wzrostu respektującego środowisko,
- ekonomicznej i społecznej spójności i solidarności między krajami członkowskimi.

Ponadto utworzony został Fundusz Spójności, który przeznaczono na finansowanie projektów z zakresu ochrony środowiska i wspierania rozwoju infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i energetycznej w słabiej rozwiniętych krajach Unii Europejskiej. Niemniej w tamtym okresie dostrzegano spójność jedynie poprzez pryzmat gospodarczy i społeczny, a wymiar terytorialny był jedynie jednym z uwarunkowań osiągnięcia spójności w dwóch głównych obszarach.

Sytuację zmienił dopiero trzeci raport na temat spójności społecznej i gospodarczej[6] Komisji Europejskiej z lutego 2004 r., który cel spójności terytorialnej postawił na równi z celami spójności ekonomicznej i społecznej[7]. W traktacie lizbońskim (Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy) wskazano, że państwa członkowskie winny prowadzić działania służące wzmocnieniu spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej tak aby wspierać harmonijny rozwój całej Unii, zmniejszać dysproporcje w poziomach rozwoju regionów[8]. Nałożono również obowiązek prowadzenia i koordynacji swoich polityk gospodarczych w sposób umożliwiający osiągnięcie wymienionych celów.

Obecnie zatem w Unii Europejskiej o poziomie koherencji (spójności) decydują trzy wymiary – gospodarczy, społeczny i terytorialny.

---

[5] Traktat o Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz. Urz. UE C 325 z 24.12.2002).

[6] *Nowe partnerstwo dla spójności: konwergencja, konkurencyjność, współpraca. Trzeci raport na temat spójności gospodarczej i społecznej*, Komisja Europejska, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg 2004; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0107:FIN:PL:PDF (dostęp 10.01. 2012).

[7] I. Jędrzejczyk (red.), *Ocena komplementarności działań polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybackiej na obszarach wiejskich*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008, s. 13–19.

[8] Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (TUK) z 29.10.2004 r. (Dz. Urz. UE, C 310, 16.12.2004).

Główne cele polityki spójności Unii Europejskiej, zgodnie z komunikatem Komisji WE z dnia 5.07.2005 r.[9], to:

- zwiększenie atrakcyjności państw członkowskich, regionów i miast poprzez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług oraz ochronę potencjału ich środowiska;
- wspieranie innowacyjności, przedsiębiorczości oraz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy poprzez zwiększenie potencjału w dziedzinie badań naukowych i innowacji, w tym w sektorze nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych;
- tworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy poprzez zainteresowanie większej ilości osób zdobyciem zatrudnienia oraz działalnością gospodarczą, zwiększenie zdolności dostosowawczych pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Aby osiągnąć te cele należy:

- inwestować w infrastrukturę w dziedzinie między innymi transportu, energii i środowiska dla podmiotów gospodarczych w regionach słabiej rozwiniętych, gdyż wpłynie to na zwiększenie ich wzrostu i poziomu konwergencji z resztą Unii,
- zwiększyć nakłady na badania i rozwój, wspierać inwestycje w infrastrukturę ICT oraz rozpowszechniać technologię i wiedzę przy wykorzystaniu odpowiednich mechanizmów transferu technologii i wymiany wiedzy.

Kwestie dotyczące spójności w Unii Europejskiej reguluje dzisiaj rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006[10], które w art. 3 stanowi, iż polityka spójności to zmniejszenie dysproporcji gospodarczych, społecznych i terytorialnych, które powstają zwłaszcza w państwach i regionach opóźnionych w rozwoju w związku z restrukturyzacją gospodarczą i społeczną oraz z procesem starzenia się ludności.

Problematykę spójności znacznie przybliżył najnowszy piąty raport kohezyjny[11], który jest pierwszym raportem po przyjęciu traktatu lizbońskiego, w którym po raz pierwszy dokonano analizy spójności terytorialnej na równi ze spójnością gospodarczą i społeczną pod kątem terytorialnego dostępu do usług,

---

[9] Komunikat Komisji, *Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne wytyczne Wspólnoty na lata 2007–2013* z dnia 5.07.2005 COM(2005) 299 końcowy s. 13, 14, 19, Protokół dostępu: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0299:FIN:PL:PDF (dostęp 9.01. 2013).

[10] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11.07. 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. L 210 z 31.07.2006 ze zm.).

[11] *Inwestowanie w przyszłość Europy. Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, Komisja Europejska, Dyrekcja Regionalna ds. Polityki Regionalnej, listopad 2010 r.

zmian klimatu i środowiska. Podjęto również rozważania dotyczące mierzenia wpływu terytorialnego polityk. Podkreślono w nim, iż zwłaszcza w dobie kryzysu gospodarczego coraz większego znaczenia nabiera osiąganie spójności w Europie. Opierając się na wnioskachz tego raportu, opracowane zostaną przepisy Unii Europejskiej w zakresie polityki spójności i jej finansowania na lata 2014–2020.

2. Pomiar spójności gospodarczej

Spójność gospodarczą zwaną również ekonomiczną bada się poprzez porównanie poziomu ogólnej aktywności gospodarczej w poszczególnych regionach. Może być traktowana jako równość wyników regionów (a nie ich szans) oraz zakłada, że regiony powinny osiągnąć podobny stopień rozwoju regionalnego, bez względu na wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania[12]. Jest to założenie dość kontrowersyjne, zwłaszcza biorąc pod uwagę nowe podejście do spójności zaprezentowane w V raporcie kohezyjnym (wykorzystanie potencjałów endogenicznych i przewag komparatywnych).

Według J. Penc wzrost gospodarczy jest procesem stałego zwiększania zdolności do produkcji towarów i usług nabywanych przez ludzi wyrażony we wzroście PKB oraz dochodu narodowego brutto, który przejawia się w rozszerzaniu oraz ulepszaniu czynników produkcji, zarówno materialnych, jak i osobowych[13].

Jako podstawowy miernik wzrostu gospodarczego przyjmuje się tempo wzrostu PKB przedstawiane w wartościach bezwzględnych. Do porównań znacznie częściej wykorzystuje się go w podziale na mieszkańca (PKB *per capita*) oraz z uwzględnieniem parytetu (standardu) siły nabywczej. Regionalny PKB *per capita* jest głównym wskaźnikiem stosowanym dla mierzenia ekonomicznego wzrostu i rozwoju regionów Unii Europejskiej i służy do oceny różnic oraz oceny skuteczności i efektywności polityki regionalnej[14]. Podkreślić jednak

---

[12] M. Klimowicz, *Spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna – równość szans czy równość wyników?*, [w:] *Równość w Unii Europejskiej. Teoria i praktyka*, (red.) W. Bokajło, A. Pacześniak Wyd. Atla2, Wrocław 2008, s. 202–212 za: D. Murzyn, *Polityka spójności Unii Europejskiej a proces zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym Polski*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 45.

[13] J. Penc, *Leksykon biznesu*, Agencja Wydawnicza „Placet", Warszawa 1997, s. 498 za: S. Kornik, A. Zakrzewska-Półtorak, *Teorie rozwoju regionalnego – ujęcie dynamiczne*, Wyd. U E we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 19.

[14] E. Łaźniewska, R. Chmielewski, *Główne problemy analityczne związane z badaniem konkurencyjności regionalnej wynikające z przeprowadzonych studiów w zakresie konkurencyjności regionów UE*, [w:] *Spójność ekonomiczno-społeczna regionów Unii Europejskiej*, t. 1, *Spójność ekonomiczno-społeczna jako doświadczenie i wyzwanie dla Europy*, (red.) B. Jóźwik, P. Zalewa, Wyd. KUL, Lublin 2010, s. 87.

należy, iż coraz częściej prezentowane są poglądy, że wzrost PKB nie zawsze stanowi wystarczającą podstawę do stwierdzenia, iż osiągnięto wzrost gospodarczy czy też spójność gospodarczą. Podkreślono to dobitnie w komunikacie Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego z dnia 20.08.2009 r. *Wyjść poza PKB. Pomiar postępu w zmieniającym się świecie*[15].

Inną stosowaną miarą może być produkt narodowy brutto (PNB), jednakże z uwagi na jego niedostępność w statystykach publicznych dla regionów Unii Europejskiej, można go jedynie wykorzystywać do porównań międzypaństwowych. Dla szacowania efektów działalności poszczególnych jednostek terytorialnych znacznie lepszą miarą jest wartość dodana brutto (WDB) opisująca przyrost wartości produktów w danym okresie, ponieważ nie obejmuje takich wielkości jak podatki czy subsydia do produktów (mierzona według europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie – metodologia ESA95).

O osiąganiu spójności gospodarczej świadczą również wskaźniki produktywności, mierzone odpowiednio jako iloraz PKB i liczby pracujących lub dla zmierzenia produktywności terytorialnych zasobów pracy zarówno ogółem jak i w przekroju 6 dużych, zagregowanych branż (grup sekcji EKD)[16] – iloraz WDB i liczby pracujących.

Wzrost produktywności możliwy jest głównie dzięki nakładom na badania i rozwój, doskonaleniu technik zarządzania i organizacji oraz lepszemu wykorzystaniu istniejących technologii i zasobów. Szansą dla gospodarek słabo rozwiniętych stanie się wytwarzanie zaawansowanych technologicznie produktów i usług, co wpłynie również korzystnie na strukturę zatrudnienia w regionie[17]. Dlatego też kolejnym miernikiem spójności gospodarczej mogą być:

- nakłady na badania i rozwój w wartościach bezwzględnych lub jako udział w PKB,
- liczba wniosków patentowych przypadająca na milion mieszkańców,

---

[15] Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, *Wyjść poza PKB. Pomiar postępu w zmieniającym się świecie*, Bruksela 20.8.2009., KOM (2009) 433 wersja ostateczna; http://eur-kex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0433:FIN:PL:PDF (dostęp 9.09. 20130).

[16] Grupowanie sekcji EKD: I. Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo (w 95% o wartości wskaźnika decyduje rolnictwo); II. Przemysł obejmujący: górnictwo i kopalnictwo, przemysł przetwórczy oraz zaopatrzenie w energie i wodę (sekcje C, D, E); III. Budownictwo (sekcja F); IV. Handel i naprawy, hotele i restauracje, transport, gospodarka, magazyn i łączność (sekcje G,H,I); V. Pośrednictwo finansowe oraz obsługa nieruchomości i firm (sekcje J, K); VI. Pozostała działalność usługowa obejmująca: administrację publiczną i obronę narodową, edukację, ochronę zdrowia, usługi komunalne, społeczne i indywidualne (sekcje: L, M, N, O, P).

[17] A. Panenka, *Innowacyjne instrumenty finansowe jako czynnik sprzyjający poprawie spójności ekonomicznej w regionach*, [w:] *Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej*, (red.) M. Klamut, E. Pancer-Cybulska, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 237.

• wskaźnik potencjału innowacyjnego (HRSTC) pokazujący odsetek siły roboczej z wykształceniem wyższym w dziedzinie nauki i technologii w populacji osób zatrudnionych na stanowiskach wymagających zazwyczaj tego rodzaju kwalifikacji.

Kolejnym wskaźnikiem możliwym do wykorzystania przy badaniu poziomu innowacyjności jest regionalny wskaźnik efektywności innowacyjnej (RIPI lub ERIS)[18], który jest syntetycznym wskaźnikiem pomiaru zasobów innowacyjnych regionów i stanowi podstawowe źródło informacji na temat przebiegu procesów innowacyjnych. Bazuje on na następujących wskaźnikach:

• zasoby ludzkie w nauce i technologii, jako odsetek populacji – rozumiane jako liczba osób pracujących w nauce i technice z wykształceniem na poziomie doktoratu do ogółu ludności z wykształceniem na poziomie doktoratu,

• uczestnictwo w edukacji ustawicznej, na 100 osób w wieku 25–64 lata,

• wydatki publiczne na badania i rozwój, jako % PKB,

• wydatki przedsiębiorstw na badania i rozwój, jako % PKB,

• zatrudnienie w sektorze produkcji o średniowysokiej i wysokiej technice, jako odsetek ogółu zatrudnionych – rozumiane jako liczba osób zatrudnionych przy produkcji chemicznej, elektronicznej, precyzyjnej, w przemyśle telekomunikacyjnym, motoryzacyjnym, lotniczym i innym transportowym do ogółu zatrudnionych,

• zatrudnienie w sektorze usług high-tech, jako odsetek ogółu zatrudnionych – rozumiane jako liczba osób zatrudnionych w sektorze usług pocztowo-telekomunikacyjnych, technologii informacyjnej i programowania, badania i rozwoju do ogółu zatrudnionych,

• patenty na milion mieszkańców.

Ponadto stworzony został sumaryczny wskaźnik innowacyjności (SII[19]), którym dokonuje się pomiaru potencjału innowacyjnego państw członkowskich.

---

[18] H. Hollanders, S. Tarantola, A. Loschky, *Regionalna tablica wyników w zakresie innowacji 2009*, INNO MetricsThematic Paper, Komisja Europejska, DG ds. Przedsiębiorstw, Bruksela 2009.

[19] SII zawiera podsumowanie całkowitej krajowej efektywności innowacyjnej. Jest on obliczany jako suma 29 wskaźników pogrupowanych wg 7 różnych wymiarów innowacyjności oraz 3 głównych grup wymiarów:

1) „czynniki", tj. główne czynniki potencjału innowacyjnego zewnętrzne w stosunku do firmy; grupa ta obejmuje dwa wymiary: „zasoby ludzkie" oraz „finanse i wsparcie";

2) „działalność przedsiębiorstw", tj. wysiłki na rzecz innowacji podejmowane przez firmy; grupa ta obejmuje trzy wymiary: „inwestycje przedsiębiorstw" (szereg różnych inwestycji dokonywanych przez firmy w celu tworzenia innowacji), „powiązania i przedsiębiorczość" (wymiar obejmujący wysiłki w zakresie przedsiębiorczości oraz związane z nimi wysiłki na rzecz współpracy) oraz „środki" (uwzględniające m.in. prawa własności intelektualnej wytworzone w procesie innowacyjnym);

3) „wartość wytworzona", tj. efekty działań przedsiębiorstwa; grupa ta obejmuje dwa wymiary: „innowatorzy" (przedsiębiorstwa, które wdrożyły innowacje na rynek lub w ramach swojej

Z przeprowadzonych badań wynika, że najbardziej innowacyjne regiony są położone w najbardziej innowacyjnych krajach[20].

Czynnikiem wpływającym na osiągnięcie spójności gospodarczej jest przedsiębiorczość obywateli. Mierzona może być ona liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców. Ponadto zaobserwowano, że inwestycje prywatne (w tym dokonywane przez małe i średnie przedsiębiorstwa) skupiają się na terenach zamożnych lub atrakcyjnych turystycznie[21]. Dlatego dla rozwoju gospodarczego za istotne uważa się również tworzenie miejsc noclegowych, których stopień wykorzystania świadczy o liczbie osób odwiedzających dany teren, nie tylko w celach turystycznych, ale również biznesowych, co może zwiększyć wartość inwestycji zagranicznych.

Do szybszego osiągnięcia spójności gospodarczej przyczynić się mogą również w dużej mierze inwestycje publiczne[22], które jak to wynika z V raportu kohezyjnego odgrywają istotną rolę, podnosząc atrakcyjność regionów słabo rozwiniętych dla inwestycji sektora prywatnego, gdyż najczęściej powodują wzrost stopy zwrotu do kapitału prywatnego i pobudzają, w dłuższej perspektywie czasowej wzrost gospodarczy[23].

Kolejnym miernikiem wzrostu gospodarczego może być wskaźnik inflacji. Z badań przeprowadzonych przez Cukiermana, Barro oraz Ghosha i Philipsa wynika, iż niższa inflacja pobudza wzrost gospodarczy[24]. Utrzymywanie się wysokiej inflacji w dłuższym okresie sprzyja wzrostowi deficytu budżetowego i oznacza konieczność emisji papierów dłużnych co prowadzi do wypływu krajowych oszczędności, ograniczenia inwestycji i hamowania wzrostu gospodarczego[25]. Stąd też miernikiem spójności gospodarczej może być również relacja deficytu budżetowego do PKB i relacja długu publicznego do PKB.

---

organizacji) oraz „skutki gospodarcze" (sukces innowacji widoczny w obszarze zatrudnienia, eksportu i sprzedaży będący efektem działań innowacyjnych).

[20] *Inwestowanie w przyszłość Europy*…, s. 42.

[21] *Ibidem*, s. 149, 162.

[22] Inwestycje publiczne – wg Europejskiego Systemu Rachunków (ESA-95) – nakłady brutto na środki trwałe (P51) i skonsolidowane transfery kapitałowe (D9_CO), po odjęciu transferów pomiędzy poszczególnymi szczeblami władz.

[23] A. Irmen, J. Kuehne, *Productive Government Expenditure and Economic Growth*, Journal of Economic Surveys, nr 24 (4), 2009 r., s. 692–733, za: *Inwestowanie w przyszłość Europy*…, s. 151.

[24] J. Borowiec, *Oddziaływanie europejskiej unii walutowej na spójność gospodarczą i społeczną Unii Europejskiej*, [w:] *Spójność społeczna, gospodarcza*…, s. 45.

[25] W. Pełka, *Konwergencja monetarna jako warunek wzrostu gospodarczego w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej*, *ibidem*, s. 65–69.

Mierniki spójności gospodarczej zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Mierniki spójności gospodarczej

Mierniki dotyczące				
1	2	3	4	5
dochodowości	produktywności	innowacyjności	inwestycji	inflacji i zadłużenia
Produkt krajowy brutto (PKB)	Produkt krajowy brutto na jednego zatrudnionego (PKB/liczba zatrudnionych)	Nakłady publiczne na badania i rozwój	Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców	Wskaźnik inflacji jako zmiana w latach
Produkt krajowy brutto *per capita* (PKB *per capita*)	Wartość dodana brutto na jednego zatrudnionego (WNB/liczba zatrudnionych)	Nakłady publiczne na badania i rozwój jako część PKB (nakłady/PKB)	Nakłady brutto przedsiębiorstw na środki trwałe na mieszkańca	Relacja deficytu budżetowego do PKB
Produkt krajowy brutto *per capita* z uwzględnieniem standardu siły nabywczej (PKB *per capita* wg SSN)		Nakłady przedsiębiorstw na badania i rozwój	Inwestycje publiczne na mieszkańca	Relacja długu publicznego do PKB
Produkt narodowy brutto (PNB)		Nakłady przedsiębiorstw na badania i rozwój jako część PKB (nakłady/PKB)	Inwestycje prywatne na mieszkańca	
Wartość dodana brutto (WDB)		Zasoby ludzkie w nauce i technologii jako procent populacji	Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w stosunku do PKB (jako % PKB)	
		Wskaźnik potencjału innowacyjnego (HRSTC) jako odsetek siły roboczej z wykształceniem wyższym w dziedzinie nauki i technologii w populacji osób zatrudnionych	Liczba miejsc noclegowych na 10 tys. mieszkańców	

1	2	3	4	5
		Zasoby ludzkie w nauce i technologii, jako % populacji (liczba osób pracujących w nauce i technice z wykształceniem na poziomie doktoratu do ogółu ludności z wykształceniem na poziomie doktoratu)	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych ogółem (w %)	
		Uczestnictwo w edukacji ustawicznej (liczba osób uczestniczących w edukacji ustawicznej na 100 osób w wieku 25–64 lata)		
		Zatrudnienie w sektorze produkcji o średniowysokiej i wysokiej technice, jako odsetek ogółu zatrudnionych		
		Zatrudnienie w sektorze usług high-tech, jako odsetek ogółu zatrudnionych		
		Liczba wniosków patentowych przypadająca na milion mieszkańców		
		Wskaźnik efektywności innowacyjnej (RIPI lub ERIS)		
		Sumaryczny wskaźnik innowacyjności (SII)		
		Sumaryczny wskaźnik innowacyjności DG Regio		

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Inwestowanie w przyszłość Europy.Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, Komisja Europejska, Dyrekcja Regionalna ds. Polityki Regionalnej, listopad 2010 r. (dotyczy tabel 1–3)..

3. Pomiar spójności społecznej

Europejski Komitet Spójności Społecznej[26] sformułował definicję w której przez spójność społeczną rozumie się „posiadanie przez społeczeństwo zdolności zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji". Spójność społeczna, która nierozerwalnie związana jest z zasobami ludzkimi i jakością życia człowieka, mierzona jest za pomocą wskaźników związanych ze społeczeństwem i zaspokajaniem jego potrzeb.

Aby je zaspokajać człowiek potrzebuje przede wszystkim pracy. Zatem podstawą dla osiągnięcia spójności społecznej jest niskie bezrobocie, a sposobem jego pomiaru może być np. wskaźnik stopy bezrobocia mierzony metodą BAEL, stopa partycypacji (miernik określający, jaka część ludności w wieku produkcyjnym znajduje zatrudnienie) oraz długoterminowa stopę bezrobocia. W procesie zwalczania bezrobocia coraz większe znaczenie będzie miała mobilność siły roboczej[27], dzięki której rynek pracy będzie bardziej elastyczny.

Zgodnie z nurtem powstałym w ekonomii, zwanym nową teorią wzrostu, kapitał ludzki i wiedza są głównymi czynnikami powodującymi wzrost produktywności innych zasobów. Z przeprowadzonych badań[28] wynika, że nakłady na oświatę silnie powiązane są ze zwiększeniem produktywności. Natomiast w piątym raporcie kohezyjnym pokazano, że regiony zamieszkiwane przez większą liczbę osób z wyższym wykształceniem posiadają wyższy poziom produktywności[29]. Zachęcanie do zdobycia wykształcenia jest zatem korzystne nie tylko z punktu widzenia społecznego ale również gospodarczego. Aby to osiągnąć niezbędne jest ponoszenie wydatków publicznych na edukację na każdym szczeblu.

Z poziomem wykształcenia można powiązać wskaźnik rozwoju społecznego (HDI), opracowany przez ONZ i zmodyfikowany dla potrzeb regionów Unii Europejskiej. Uwzględnia on oczekiwaną długość życia w dobrym zdrowiu, skorygowany dochód gospodarstw domowych do dyspozycji oraz niski i wysoki poziom wykształcenia wśród osób w wieku 25–64 lata, a z uwagi na fakt, że wskaźnik opiera się na średniej wartości *per capita* bezwzględnego dochodu (skorygowany dochód gospodarstwa domowego do dyspozycji netto) może on być wykorzystywany do pomiaru różnic pomiędzy regionami Unii Europejskiej.

---

[26] *Zrewidowana Strategia Spójności Społecznej*, Europejski Komitet Spójności Społecznej, Rada Europy Strasburg 27.04.2004 r., s. 3 za: *Wykluczenie i integracja społeczna w Polsce- ujęcie wskaźnikowe*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2006, s. 20; http://rszarf.ips.uw.edu.pl/wykluczenie/raport_undp.pdf (dostęp 10.01. 2013).

[27] *Inwestowanie w przyszłość Europy*…, s. 9–10.

[28] R. Przybyszewski, *Kapitał ludzki w procesie kształtowania gospodarki opartej na wiedzy*, Difin, Warszawa 2007, s. 10.

[29] *Inwestowanie w przyszłość Europy*…, s. 34, 39.

Do wskaźników związanych ze spójnością społeczną zaliczyć również należy dochody gospodarstw domowych. Dla ich porównania w poszczególnych regionach stosuje się skorygowany dochód gospodarstwa domowego do dyspozycji (PPCS) uwzględniający transfery rzeczowe (zgodnie z raportem Stiglitz--Sen-Fitoussi). Do pomiaru nierówności w dochodach gospodarstw domowych wykorzystywany również może być współczynnik zmienności Giniego. Na kształtowanie się wysokości dochodów gospodarstw domowych, wpływ mają również przekazy indywidualne netto z pozostałych państw UE.

Mówiąc o spójności społecznej nie można również pominąć populacji zagrożonej ubóstwem, którą definiuje się jako posiadanie zrównoważonego dochodu netto do dyspozycji (tj. skorygowanego o rozmiar i strukturę gospodarstwa domowego) poniżej 60% krajowej mediany. Wskaźnik odnosi się zatem do porównania regionów w danym kraju. Do porównania państw członkowskich może natomiast służyć tzw. próg ubóstwa (liczony według standardu siły nabywczej).

Kolejnym miernikiem ubóstwa (opracowanym przez OECD) jest populacja doświadczająca deprywacji materialnej, definiowana jako część ludności, której brak środków finansowych uniemożliwia: regulowanie niespodziewanych wydatków, opłacenie raz w roku kosztu tygodniowych wakacji z dala od domu, regulowanie w terminach rachunków (istnienie zaległości w opłatach z tytułu kredytów hipotecznych lub wynajmu, rachunków za media, rat z tytułu zakupu ratalnego lub innego rodzaju spłaty kredytowe), zjedzenie co drugi dzień posiłku składającego się z mięsa lub ryby, utrzymanie odpowiedniego ciepła w domu, posiadanie pralki, kolorowego telewizora, telefonu lub samochodu. Przy jej pomiarze bierze się pod uwagę zgromadzony majątek (który nie jest uwzględniany w przypadku stopy zagrożenia ubóstwem) oraz uwzględnia zdolność do zarządzania środkami finansowymi. O populacji doświadczającej deprywacji materialnej mówimy wtedy, gdy ludność nie jest w stanie zaspokoić trzech (lub więcej potrzeb wymienionych wyżej), natomiast z poważną deprywacją materialną będziemy mieli do czynienia w przypadku barku możliwości zaspokojenia minimum czterech z wymienionych potrzeb.

Wskaźnikiem wykorzystywanym do mierzenia ubóstwa może być również HPI2 (wskaźnik ubóstwa społecznego) – opracowany przez ONZ dla państwa rozwiniętych. Dla regionów Unii Europejskiej wskaźnik HPI2 jest obliczanyz wykorzystaniem następujących wskaźników:

- prawdopodobieństwo niedożycia wieku 65 lat w momencie narodzin,
- stopę zagrożenia ubóstwem (czyli odsetek osób, których dochód w stosunku do krajowej mediany powoduje zagrożenie ubóstwem),
- bezrobocie długoterminowe (liczba osób długotrwale bezrobotnych jako odsetek siły roboczej),
- odsetek ludności w wieku 25–64 lata mającej wykształcenie podstawowe.

Wskaźnik HPI opiera się zatem na pomiarze względnym tj. odnosi się do krajowego poziomu ubóstwa i może być wykorzystywany do porównań regionów wewnątrz danego państwa członkowskiego.

Na zwiększenie dochodów gospodarstw domowych wpływ ma ilość przepracowanych godzin w miesiącu. Zgodnie z V raportem kohezyjnym mieszkańcy słabiej rozwiniętych państw zazwyczaj pracują dłużej, aby zrekompensować niskie stawki godzinowe wynagrodzenia.

W celu zmniejszania dysproporcji w dochodach gospodarstw domowych niezwykle ważna jest polityka państwa w zakresie pomocy socjalnej. Za różnicowanie poziomu wydatków publicznych[30] w Unii Europejskiej odpowiadają głównie wydatki na ochronę socjalną. Zauważono, że w krajach lepiej rozwiniętych, pomimo niższego odsetka osób zagrożonych deprywacją materialną, wydatki na ochronę socjalną są zdecydowanie wyższe.

Pomiaru spójności społecznej można dokonywać również na podstawie wskaźników związanych z demografią oraz jakością życia. Zaliczyć do nich można przyrost naturalny, oczekiwaną długość życia, oczekiwaną długość życia w dobrym zdrowiu, śmiertelność noworodków, umieralność np. z powodu chorób serca lub nowotworów, dostępność do usług zdrowotnych mierzoną ilością lekarzy, migrację ludności.

Ostatnim z czynników związanych z rozwojem społecznym może być również jakość instytucji i rządzenia mierzone ilością świadczonych przez administrację usług elektronicznych, które przyczynia się do zwiększenia wydajności i przejrzystości administracji oraz zapewnienia spójności we wszystkich obszarach, zwłaszcza jednak w zakresie społecznym (raport Banku Światowego z 2009 r. „The World Development Report" Waszyngton).

Mierniki spójności społecznej zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Mierniki spójności społecznej

Mierniki dotyczące				
1	2	3	4	5
zatrudnienia i bezrobocia	zasobów ludzkich	dochodowości i ubóstwa	demografii i jakości życia	jakości rządzenia
Wskaźnik stopy bezrobocia wg. BAEL	Odsetek liczby osób z wykształceniem wyższym (na 1000 mieszkańców)	Skorygowany dochód gospodarstwa domowego do dyspozycji (PPCS) z uwzględnieniem transferów rzeczowych	Przyrost naturalny na 10 tys. mieszkańców	Usługi e-administracji jako % wszystkich świadczonych usług przez administrację

[30] Wydatki publiczne wg Europejskiego Systemu Rachunków (ESA-95) – wszystkie wydatki sektora rządowego oraz samorządowego, z wyłączeniem wydatków poniesionych przez przedsiębiorstwa publiczne lub inne publiczne podmioty (samorządowe lub rządowe).

1	2	3	4	5
Stopa partycypacji	Wydatki publiczne na edukację w stosunku do PKB	Współczynnik zmienności Giniego	Liczba lekarzy na 10 tys. osób	
Długoterminowa stopa bezrobocia jako udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem (w %)	Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI)	Populacja zagrożona ubóstwem, jako odsetek populacji ogółem (z uwzględnieniem transferów socjalnych)	Prawdopodobieństwo niedożycia wieku 65 lat w momencie narodzin dla mężczyzn i kobiet	
Mobilność siły roboczej jako % ludności w wieku produkcyjnym przenosząca się w poszukiwaniu zatrudnienia		Próg ubóstwa z uwzględnieniem standardu siły nabywczej, jako odsetek populacji ogółem	Oczekiwana długość życia mężczyzn i kobiet	
Udział zatrudnionych w sektorze usług jako % ogółu zatrudnionych		Populacja doświadczająca deprywacji materialnej jako odsetek populacji ogółem	Oczekiwana długość życia w dobrym zdrowiu mężczyzn i kobiet	
Przeciętny wskaźnik pracujących – employmentrate		Populacja doświadczająca poważnej deprywacji materialnej jako odsetek populacji ogółem	Śmiertelność noworodków na 1 tys. żywych narodzin	
		Liczba przepracowanych godzin w miesiącu	Współczynnik śmiertelności w przypadku nowotworu dla ludności poniżej 65 roku życia (liczba zgonów na 10 tys. mieszkańców)	
		Przekazy indywidualne netto z pozostałych państw UE, jak % PKB	Współczynnik śmiertelności z powodów chorób serca dla ludności poniżej 65 roku życia (liczba zgonów na 10 tys. mieszkańców)	

Tabela 2 (cd.)

1	2	3	4	5
		Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	Migracja ludności netto jako różnica pomiędzy osobami napływającymi, a odpływającymi	
		Wydatki publiczne na ochronę socjalną jako % PKB	Populacja osób urodzonych poza UE jako odsetek populacji ogółem	
		Wydatki publiczne na ochronę socjalną w przeliczeniu na jednego mieszkańca wg standardu siły nabywczej	Samochody osobowe na 1 tys. ludności	
		Wskaźnik ubóstwa społecznego (HPI2)	Wskaźnik stopy życiowej przeciętnego gospodarstwa domowego (wysokość średniej konsumpcji według parytetu siły nabywczej)	

4. Pomiar spójności terytorialnej

W przeciwieństwie do spójności gospodarczej i społecznej, które skupiają się na regionalnych rozbieżnościach w zakresie konkurencji oraz dobrostanu, spójność terytorialna umacnia znaczenie dostępu do usług, zrównoważonego rozwoju, funkcjonalnego podziału przestrzeni geograficznej oraz analizy terytorialnej. Wydaje się zatem, iż spójność terytorialna powinna być fundamentem dla osiągnięcia spójności gospodarczej i społecznej.

Spójność terytorialna z uwagi na powiązanie z wyrównywaniem dysproporcji między regionami (zwłaszcza pomocy dla najmniej uprzywilejowanych terytoriów) wprowadza kategoryzacje regionów ze względu na ich specyficzne uwarunkowania geograficzne. Jest związana z zapewnieniem na tych terenach

usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym. W odniesieniu do poszczególnych regionów spójność terytorialna oznacza zwiększanie integracji wewnątrzregionalnej, zwłaszcza w zakresie powiązań funkcjonalnych obszarów miejskich z wiejskimi i położenie nacisku na związanie planowania przestrzennego z celami rozwoju regionu. Ponadto jej mechanizmy powinny wspomagać rozwój endogenicznego potencjału (kapitału terytorialnego) poszczególnych regionów i wspierać oddolne procesy rozwojowe[31].

Spójność terytorialna mierzona jest przede wszystkim czasem przejazdu do danego obszaru komunikacją lotniczą, drogową i kolejową. Skonstruowany został wskaźnik dostępności (pokazujący dla każdego z regionów, czas potrzebny na dotarcie do innych ważnych gospodarczo regionów) na podstawie którego dokonano podziału regionów Unii Europejskiej na regiony centralne, pośrednie i peryferyjne[32]. Z punktu widzenia takiego pomiaru można użyć również wskaźnika liczby konsumentów osiąganych w danym czasie. Do skutecznego przemieszczania się niezbędna jest również wysoka wydajność infrastruktury transportowej, mierzona liczbą obsługiwanych połączeń dziennie, czy też średnimi prędkościami.

Dla osiągnięci spójności terytorialnej niezwykle istotne są czynniki środowiskowe. Zgodnie z V raportem kohezyjnym pomiarów spójności w tym zakresie dokonano poprzez porównanie m.in. wydajności oczyszczalni ścieków miejskich, ilości segregowanych lub poddanych recyklingowi odpadów, stężenie pyłu zawieszonego w atmosferze (PM10) czy też wielkość obszarów Natura 2000, jako element mogący sprzyjać rozwojowi gospodarczemu (w związku z napływem turystów) oraz poprawie jakości życia. Niezwykle ważne w tym zakresie są również nakłady ponoszone w państwie członkowskim na infrastrukturę środowiskową, w tym niskoenergetyczną i niskoemisyjną.

Niezwykle ważnym czynnikiem przy osiąganiu spójności przestrzennej jest dostęp np. do usług edukacji i opieki zdrowotnej oraz innych usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, oraz usług handlowych i finansowych oraz innych świadczonych dla przedsiębiorców.

Biorąc pod uwagę fakt, iż coraz częściej usługi mogą być świadczone elektronicznie jako miarę spójności przestrzennej można uznać dostęp do szybkich sieci szerokopasmowych, które są wyznacznikiem zdolności do wdrażania nowych technologii oraz kluczowym czynnikiem konkurencyjności.

Mierniki spójności terytorialnej zaprezentowano w tabeli 3.

---

[31] T.G. Grosse, *Nowa polityka spójności: wybrane nurty debaty europejskiej*, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2008, s. 62–66.

[32] K. Głębicka, M. Grewiński, *Polityka spójności społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej*, Elipsa, Warszawa 2005, s. 185, za: D. Murzyn, *Polityka spójności Unii Europejskiej…*, s. 36.

Tabela 3. Mierniki spójności terytorialnej

Mierniki dotyczące			
1	2	3	4
dostępności przestrzennej	środowiska	dostępności do usług	cyfryzacji
Wskaźnik dostępności jako czas przejazdu do innych ważnych gospodarczo regionów za pomocą transportu: – drogowego, – kolejowego, – lotniczego	Wydajność oczyszczalni ścieków miejskich jako % wytworzonej masy	Dostępność do usług edukacyjnych mierzona ilością przedszkoli, szkół, na 10 tys. mieszkańców	Ludność korzystająca z sieci cyfrowych linii abonenckich (DSL) jako odsetek populacji
Wskaźnik liczby konsumentów osiąganych w danym czasie	Ilość segregowanych odpadów jako % odpadów ogółem	Dostępność do usług zdrowotnych mierzona ilością zakładów opieki zdrowotnej (publicznych i niepublicznych) na 10 tys. mieszkańców	Liczba gospodarstw domowych posiadających dostęp do sieci szerokopasmowych jako % gospodarstw domowych ogółem
Gęstość sieci autostrad jako długość autostrad na jednego mieszkańca i/lub na jeden kilometr kwadratowy	Ilość odpadów podlegających recyklingowi jako % odpadów ogółem	Dostępność do usług finansowych lub bankowych mierzona ilością instytucji na 1 tys. podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON	Liczba przedsiębiorstw posiadających dostęp do sieci szerokopasmowych jako % przedsiębiorstw zarejestrowanych w systemie REGON
Gęstość sieci kolejowej jako długość torów na jednego mieszkańca i/lub na jeden kilometr kwadratowy	Stężenie pyłu zawieszonego w atmosferze (PM10) na powierzchni jako średnia ważona liczbą ludności na poziomie regionów NTS 3	Dostępność do usług kulturalnych mierzona ilością instytucji na 10 tys. mieszkańców	
Wydajność sieci kolejowej jako: – liczba pociągów obsługiwanych dziennie przez linię kolejową – średnia prędkość na linii kolejowej	Zasklepianie gleby jako % całkowitego obszaru na poziomie NUTS 3		
Natężenie ruchu lotniczego jako ilość połączeń lotniczych obsługiwanych dziennie	Powierzchnia obszaru Natura 2000 jako % całkowitej powierzchni		

1	2	3	4
Dostępność do lotnisk jako średnia liczba lotów ważona liczbą ludności	Nakłady na infrastrukturę niskoenergetyczną i niskoemisyjną jako % PKB		
Średnia dzienna liczba pasażerów w lotach pasażerskich o prędkości poniżej 500 km/h	Liczba mieszkań/domów pasywnych na 10 tys. mieszkańców		
Wydatki publiczne na infrastrukturę transportową jako % PKB	Nakłady na inwestycje w energię odnawialną jako % PKB		
Śmiertelne ofiary wypadków drogowych jako liczba zgonów na 1 mln mieszkańców	Ilość produkowanej energii ze źródeł odnawialnych jako % całkowitej wytworzonej energii		
	Wydatki publiczne na ochronę środowiska jako % PKB lub wg standardu siły nabywczej		

Zakończenie

Analiza osiągania spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na podstawie przedstawionych wyżej wskaźników może w praktyce napotkać na trudności związane z pozyskaniem odpowiedniego materiału statystycznego. Od wstąpienia Polski do Unii Europejskiej trwają ciągłe prace nad dostosowaniem statystyki publicznej do potrzeb monitorowania i pomiaru spójności. Z roku na rok dostępne są coraz to nowsze dane, które jednakże, w związku z dynamicznym procesem kształtowania się tematyki spójności, nadal są niewystarczające.

Przedstawione wyżej mierniki należy traktować jako materiał wyjściowy, który podlegać może modyfikacjom w zależności od poziomu na jakim będziemy badać spójność (państwa, regiony czy obszary lokalne np. gmin) oraz stopnia szczegółowości analizy. Należy również pamiętać, iż pomiaru spójności (zwłaszcza w aspekcie terytorialnym) dokonuje się przy uwzględnieniu specyficznych cech danego obszaru takich jak: charakter miejski lub wiejski, położenie przygraniczne, górskie lub wyspiarskie, niska gęstości zaludnienia czy też „wykluczenia” cyfrowego.

Literatura

Borowiec J., *Oddziaływanie europejskiej unii walutowej na spójność gospodarczą i społeczną Unii Europejskiej*, [w:] M. Klamut, E. Pancer-Cybulska (red.), *Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej,* Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2006.

Cini M. (red.), *Unia Europejska: organizacja i funkcjonowanie*, PWE, Warszawa 2007.

Głębicka K., Brewiński M., *Polityka spójności społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej*, Elipsa, Warszawa 2005.

Grosse T.G., *Nowa polityka spójności: wybrane nurty debaty europejskiej,* Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2008.

Hollanders H., Tarantola S., Loschky A., *Regionalna tablica wyników w zakresie innowacji 2009,* INNO Metrics Thematic Paper, Komisja Europejska, DG ds. Przedsiębiorstw, Bruksela 2009.

Irmen A., Kuehne J., *Productive Government Expenditure and Economic Growth*, "Journal of Economic Surveys", 2009, no. 24 (4).

Jędrzejczyk I. (red.), *Ocena komplementarności działań polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybackiej na obszarach wiejskich*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.

Klimowicz M., *Spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna – równość szans czy równość wyników?*, [w:] W. Bokajło, A. Pacześniak (red.), *Równość w Unii Europejskiej. Teoria i praktyka*, Wyd. Atla2, Wrocław 2008.

Kornik S., Zakrzewska-Półtorak A., *Teorie rozwoju regionalnego – ujęcie dynamiczne*, Wyd. UE we Wrocławiu, Wrocław 2011.

Łaźniewska E., Chmielewski R., *Główne problemy analityczne związane z badaniem konkurencyjności regionalnej wynikające z przeprowadzonych studiów w zakresie konkurencyjności regionów UE*, [w:] B. Jóźwik, P. Zalewa (red.) *Spójność ekonomiczno-społeczna regionów Unii Europejskiej*, t.1, *Spójność ekonomiczno-społeczna jako doświadczenie i wyzwanie dla Europy,* Wyd. KUL, Lublin 2010.

Murzyn D., *Polityka spójności Unii Europejskiej a proces zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym Polski*, C.H. Beck, Warszawa 2010.

Panenka A., *Innowacyjne instrumenty finansowe jako czynnik sprzyjający poprawie spójności ekonomicznej w regionach* [w:] M. Klamut, E. Pancer-Cybulska (red.), *Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej,* Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2006.

Pełka W., *Konwergencja monetarna jako warunek wzrostu gospodarczego w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej* [w:] M. Klamut, E. Pancer-Cybulska (red.), *Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej,* Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2006.

Penc J., *Leksykon biznesu*, Agencja Wydawnicza „Placet", Warszawa 1997.

Przybyszewski R., *Kapitał ludzki w procesie kształtowania gospodarki opartej na wiedzy*, Difin, Warszawa 2007.

Streszczenie

Pomiar efektów polityki spójności Unii Europejskiej rodzi wiele dylematów i budzi kontrowersje. Związane jest to przede wszystkim z nieustannie zmieniającymi się definicjami spójności oraz sposobem jej postrzegania. Niezwykle zatem istotne jest określenie podstawowych zasad jej pomiaru zarówno w aspekcie gospodarczym, społecznym, jak i terytorialnym.

Summary

METHODS OF MEASUREMENT COHESION IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION

The measurement of effects of the cohesion policy of the European Union creates many dilemmas and controversies. This is connected first of all with the ever-changing definitions of consistency and the way it is perceived. Therefore it is extremely important to determine the basic principles of the measurement both in terms of economic, social and territorial aspect.